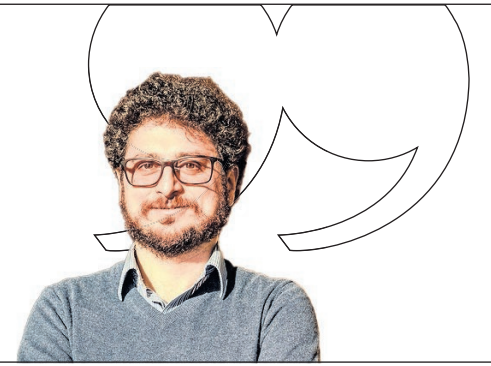

Een debat kan gebaat zijn bij de blik van een groep die zegt: ik ben er nog niet uit

hoogleraar Behnam Taebi

Natuurdagboek

21 mei 2024

Niet begaan met de teek

Mijn geliefde is net als ik begaan met leven en leed van anderen, onder wie ook dieren en zelfs planten. Bij planten gaat het ons om de verscheidenheid van soorten, vormen, kleuren, die vernietigd wordt ten bate van de puissante rijkdom van enkele mensen. Bij dieren gaat onze empathie verder, omdat we ons kunnen vereenzelvigen met individuele dieren die lijden. Een orang-oetan in de laatste boom van een weggevaagd oerwoud doet ons medelijden.

Het wordt anders als dieren ons last bezorgen. Een marter die onze konijnen of kippen doodbijt kunnen we nog een kleine overwinning van de natuur op de menselijke dominantie vinden. Maar voor mieren die het huis binnendringen en de keuken bezetten blijkt ons mededogen beperkt, en de teken die we van onze hond plukken gaan er onverbidlijk aan.

Teken worden door mensen verafschuwd, en dat werden ze allang voordat de ziekte van Lyme bestond. Als kind bracht ik veel vrije tijd in het bos door, waar ik twee honden uit de buurt uitliet. Die hadden regelmatig teken. Ik herinner me dat een van de honden een teek op zijn ooglid had. Toen ik hem er met mijn nagels uitgedraaid had, kefte de hond blij, al kan dat mijn wensdenken geweest zijn.

Nu heeft onze hond vaak een teek, en de laatste was zo dik als een knikker. Ik wilde haar (bloedzuigende teken zijn vrouwtjes) bewaren in een doosje, omdat ze me bijna klaar leek haar stokje over te dragen aan de volgende generatie. Een volgezogen teek raakt vol nimfen, babyteekjes van speldenknopformaat. Mijn dochter speelde als peuter eens in het gras waar kennelijk zo'n teek openbarste - ze zat onder de kruipende teekjes en toen ik die wegveegde, telde ik er twintig op mijn hand.

Een moedertekentje offert zich op voor haar nageslacht. Dat vervult ons niet met ontroering maar met weerzin. Ik goot destijds kokend water over het teken-gras en mocht nu de teek niet bewaren van mijn geliefde. De teek moest dood.

Koos Dijksterhuis

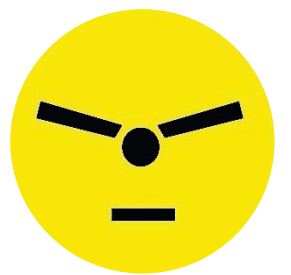

FOTO KOOS DIJKSTERHUIS

Maatschappelijk debat

De nieuwe coalitie wil twee, liefst vier nieuwe kerncentrales. Dit leidt tot boegeroep én tot gejuich. Hoort erbij, zeggen twee hoogleraren. 'De pech is dat emoties opvallen als ze dingen in de weg zitten.'

Kernenergie is een emotionele zaak

tekst Frank Straver

Een inloopavond in Terneuzen over de beoogde bouw van nieuwe kerncentrales in Zeeland trok afgelopen maand 57 mensen. In een ander zaaltje, in Heinekenzand, druppelden 197 bewoners binnen. Vooral oudere mannen. 'Veel mensen bereiken we niet', constateerde teamleider ruimte en omgeving Lennert Goemans van de rijksoverheid in een bericht op LinkedIn.

Dat lag niet alleen aan de locatie en het tijdstip. Een online webinar binnen dezelfde inspraakronde over nieuwe kerncentrales trok 115 kijkers. Opvallend weinig. Want er is geen energietechniek die zoveel emoties en meningen oproept als kernenergie. "Het onderwerp leidt onverkort tot verhit debat", zegt Behnam Taebi, hoogleraar techniek en ethiek aan de TU Delft. "Ook rond andere energietechnieken, zoals windmolens op land en zee, zie je geanimeerd maatschappelijk debat ontstaan, omdat de bouw ervan gepaard gaat met conflicterende waarden. Maar kernenergie kent de langste geschiedenis van controverse, dat gaat terug naar de jaren zeventig en tachtig, met het ongeval in Tsjernobyl (1986) als toppunt", memoreert hij.

"Mijn indruk is dat kernenergie de meeste emoties bij mensen oproept omdat het *worstcasescenario*, de kleine kans op een kernramp, zo tot de verbeelding spreekt en raakt aan diepe emoties", reageert collega-hoogleraar Sabine Roeser, die aan de TU Delft onderzoek doet naar emoties rond technologie zoals kernenergie. "Alle energietechnologieën raken tegenwoordig wel omstreden, maar geen daarvan brengt denk ik zoveel emoties teweeg als kernenergie."

De maatschappelijke steun voor kernenergie groeit, blijkt uit de laatste cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek, van 25 procent in 2020 naar 36 procent nu. Tegelijk groeit ook de groep die de bestaande Borsele-centrale genoeg vindt of twijfelt (35 procent, in 2020 nog 29 procent). Het nee-kamp krimpt iets naar 27 procent, maar is volhardend.

Taebi en Roeser, die als onderzoekers niet vóór of tegen pleiten en vooral zoeken naar nuance, zien in de CBS-cijfers de maat-

schappelijke polarisatie rond nucleaire energie terug. De hoogleraren pleiten ervoor om ruimte te bieden aan emoties, niet als eindpunt van het gesprek maar juist als beginpunt. Woede, optimisme en alles ertussen kan een opening bieden tot een zinvol gesprek, denken ze.

Ruimte voor dialoog

Verzet is terug van weggeweest, sinds het (demissionaire) kabinet de deur openzette voor meer nieuwe kerncentrales in Nederland, met als doel: CO₂-arme atoomstroom benutten om de klimaatdoelen te behalen. Actiegroepen zoals Wise pakten de draad weer op. Nieuwe, lokale protestgroepen zoals Borsele tot de Kern, doen mee. Ze betogen: kerncentrales zijn gevaarlijk en onnodig, bouw ze niet. Wise wil liever ook vandaag dan morgen van de huidige Borssele-centrale af.

Op zich is dat 'een uiting in een gezond publiek debat', vindt Taebi. Maar hij hoopt dat de uiting van boosheid en zorgen een opening biedt om het gesprek aan te gaan en te verkennen: hoe zit het eigenlijk met mogelijke nadelen en risico's van andere energietechnieken, die onontkoombaar zijn zonder kernenergie? "Dan ontstaat een in-

De maatschappelijke steun groeit: van 25 procent in 2020 tot 36 procent nu

houdelijke afweging."

Ook Roeser hoopt op ruimte voor dialoog. "Emotionele reacties zoals woede en bezorgdheid komen niet uit de lucht vallen, die vloeien voort uit waarden die iemand belangrijk vindt. Het landschap, de toekomst van nieuwe generaties, of veiligheid." Heb oog voor de onderliggende waarden, die ervoor zorgen dat iemand uit zijn slof schiet als het over plannen voor meer kerncentrales gaat, oppert Roeser.

Voorstanders van kernenergie neigen volgens Roeser nogal eens naar een onterecht oordeel over tegenstanders: de critici zijn boos, emotioneel, dus ze kijken niet rationeel naar de wetenschappelijke inzichten. Terwijl aan emoties ook standpunten

en argumenten ten grondslag liggen. Op die manier volgt er een 'omdat' na een 'nee'.

"Als je categorisch tegen elke vorm van kernenergie bent, wat is dan de maatschappelijke consequentie?", vraagt Taebi zich hardop af. Hij noemt de argwaan en kritiek van tegenstanders betekenisvol voor het maatschappelijke debat, maar vindt het wel een 'gemiste kans' als een open gesprek wordt afgewezen met een simpel 'nee'.

"We kunnen met z'n allen veel gaan *consuminderen*, maar de totale balans van vraag en aanbod in energie moet kloppen. Wie kernenergie afwijst zou zich moeten afvragen: hoe ziet dan de energiemix van de toekomst eruit, zonder fossiele bronnen?" Zonder kernenergie zijn we waarschijnlijk afhankelijk van energie-import, zegt Taebi, dan welgrootschalige energieopslagcapaciteit. "Daar komt ook veel bij kijken."

Een groep die je niet veel hoort in het debat over kernenergie zijn alle mensen die het niet zo goed weten. Die geen 'ja' of 'nee' uitroepen, nu het nieuwe kabinet (PVV, NSC, BBB en VVD) mikt op het openen van zeker twee nieuwe grote centrales in 2035, en liefst nog twee joekels plus wat kleintjes. Roeser: "Je kunt snel denken: deze groep is neutraal, of onbewogen. Maar het is goed denkbaar dat mensen in deze stille midden-groep zich heen en weer getrokken voelen, tussen de verschillende emoties en technische visies op kernenergie."

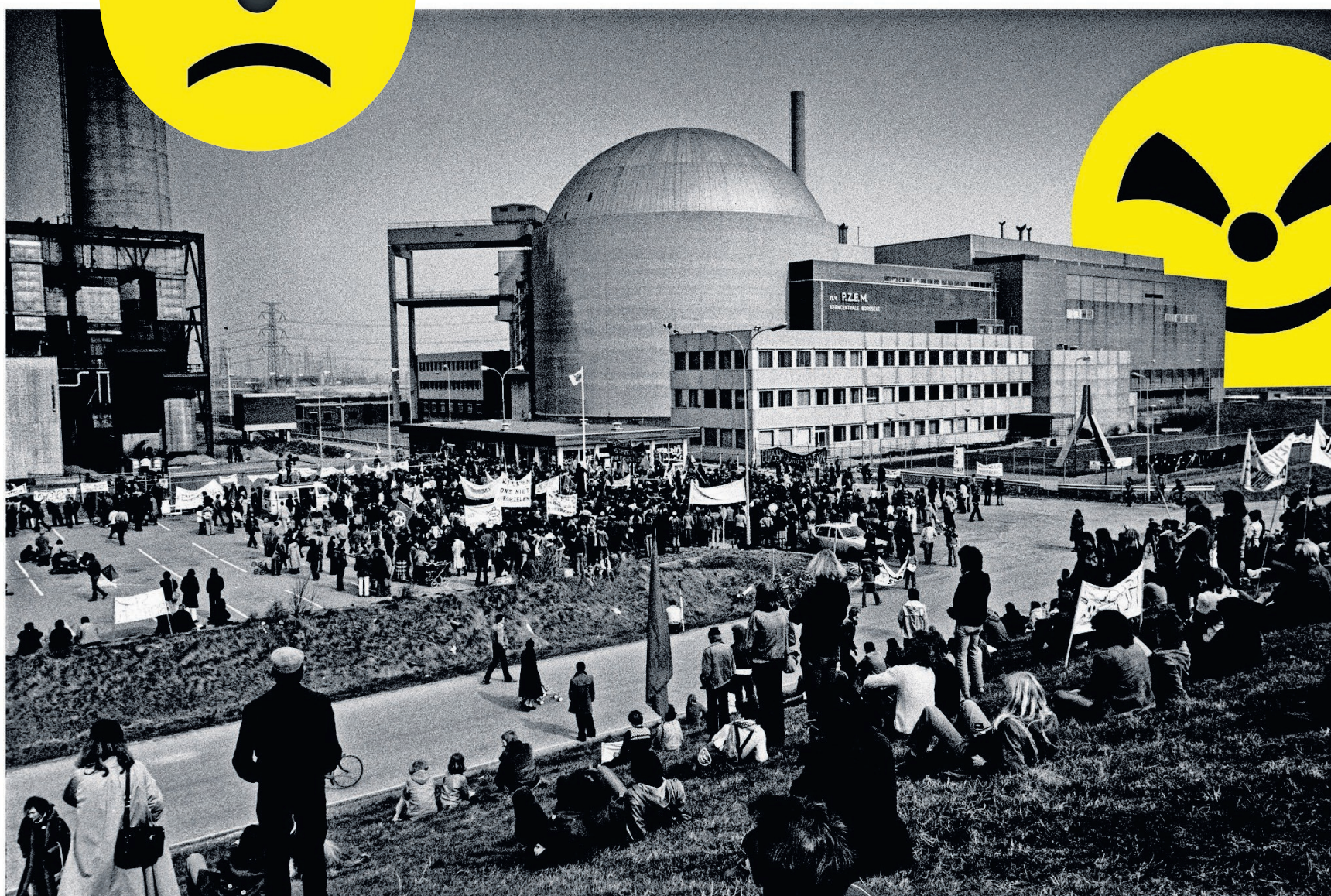
Als iemand hoort dat een tekort aan elektriciteit in de komende decennia kan dreigen, kan hij of zij denken: 'Ik wil wel mijn telefoon kunnen opladen, dus doe maar een extra kerncentrale'. Maar als er vervolgens klinkt dat een alternatief kan zijn dat meer mensen in Nederland met financiële steun zonnepanelen kunnen nemen, kan het sentiment omslaan: 'Dan liever geen grote kerncentrale'.

Een verkeerde aanname is volgens Taebi om ervan uit te gaan dat wie twijfels heeft kennelijk weinig of niets afweet van kernenergie. "Ik denk dat veel mensen uit deze groep de argumenten kennen, maar graag nog meer willen weten. Wie geen sterk standpunt heeft is misschien het meest onbevangen en gaat nieuwsgieriger in gesprek over de mogelijke rol die nucleaire stroom kan spelen in de energiemix van de toekomst."

Daarom noemt Taebi deze middengroep belangrijk voor een goed maatschappelijk debat. "Voor- en tegenstanders kunnen soms hard schreeuwen. Ik zeg niet dat een sterke mening verkeerd is, helemaal niet. Maar een gesprek over waarden en afweging-

Emotionele reacties zoals woede en bezorgdheid komen niet uit de lucht vallen

hoogleraar Sabine Roeser

gen kan gebaat zijn bij de nieuwsgierige blik van een groep die nog zegt: ik ben er nog niet uit.”

Zorgzaamheid

Ook Sabine Roeser denk dat de twijfelaars met een ‘open blik’ inzien dat kernenergie gaat over lastige dilemma’s. Het valt haar op dat de CBS-cijfers laten zien dat twee keer zoveel vrouwen als mannen behoren tot de groep die zegt ‘ik weet het niet’. “Daarbij kunnen traditioneel als vrouwelijk beschouwde waarden zoals zorgzaamheid mogelijk een rol spelen.”

“Er zijn zeker ook mensen die blij en hoopvol zijn, als het over de plannen voor meer kernenergie gaat”, zegt Roeser. “Die optimistische emoties vloeien net zo goed voort uit hun waarden. Het interessante is dat de waarden van voorstanders vaak helemaal niet zoveel afwijken van de waarden die tegenstanders erop nahouden. Bijvoorbeeld een veilige toekomst voor kinderen en kleinkinderen. Een duurzame wereld. Waar het hard botst is de technische invulling daarvan: draagt kernenergie bij aan die waarden? Dan zie je dat de emoties hoog oplopen.”

Roeser noemt het opvallend dat hartschotelijke voorstanders van nieuwe kerncentrales vaak emotioneel regeren op de zogenaamde emotionele tegenstanders, maar dat zelf niet door lijken te hebben. “Bovendien, door iemand als emotioneel en daarom irrationeel weg te zetten diskwalificeer je diegene.” De professor noemt het heel jammer en onwenselijk als dit gebeurt. “We

hebben een maatschappelijke dialoog over kernenergie nodig.” Als emoties niet tot het kookpunt opborrelen kunnen ze mensen in gesprek krijgen, zegt de hoogleraar.

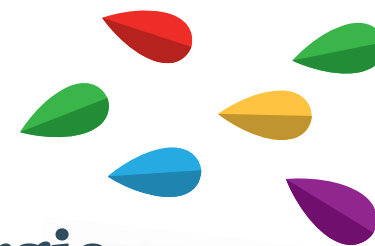
“Emoties zoals inlevingsvermogen en compassie kunnen een basis geven om empathisch en begripvol in debat te gaan”, zegt zij. “De pech van emoties is dat ze vooral opvallen als ze dingen in de weg zitten, als het te hard botst en polarisatie het gesprek haast onmogelijk maakt.”

Volgens Behnam Taebi zijn de opvattingen van voorstanders van kernenergie waardevol, maar moeten zij net als tegenstanders uitkijken voor dogmatisch denken. “Aan iemand die voluit ‘ja’ zegt vraag ik: Ben je dan voor elke vorm van kernenergie, bagatelliseer je de reële risico’s en technische beperkingen niet te veel?”

Het valt Taebi op dat voorstanders van meer kernenergie ook vaak veel verwachten van kleine, moderne nucleaire installaties zoals *small modular reactors* of thoriumcentrales. “Daarbij is het van belang om te bekijken: wat is haalbaar in welke tijdschaal?”, zegt hij. “Om de Parijse klimaatdoelen van 2050 te behalen moeten we binnen 26 jaar van vrijwel alle fossiele bronnen af. En het leeuwendeel daarvan moet al in 2040 gerealiseerd zijn. Het ligt aan de snelheid waarmee nieuwe generaties kerncentrales op industriële schaal beschikbaar komen of ze daarin een rol kunnen spelen.”

Demissionair minister Rob Jetten (klimaat) liet onlangs weten: de beschikbaarheid van nieuwe (kleine) typen kernreactoren is nog zo onzeker dat ik ze niet in mijn plannen opneem.

Duizenden mensen demonstreerden in 1979 bij de kerncentrale in het Zeeuwse Borssele. FOTO WERRY CRONE

Kernenergie

Trouw organiseert met Pakhuis De Zwijger de programmareeks ‘Trouw Duurzame 100’. Experts spreken hierin over actuele thema’s. Dit keer: kernenergie! Lukt het om in Nederland nieuwe kerncentrales te bouwen? En waar moet het nucleaire afval dan heen? Met o.a Jo-Annes Bat (gedeputeerde Zeeland), Marleen Schuijjer (onderzoeker Rathenau Instituut), Behnam Taebi (hoogleraar techniek & ethiek) en energie-expert Bernard ter Haar.

Datum: Do. 23 mei
Aanvang: 19.30 uur
Toegang gratis, u dient zich wel aan te melden via <https://dezwijger.nl/programma/de-kern-van-de-zaak>

**PAKHUIS
DE ZWIJGER**